

Doğa Korumada Yeni Bir Kavram Olan Hassas Orman Ekosistemlerinin Anadolu Sığla Ormanları Üzerinden İncelenmesi

O. Ürker^{1,*}, Y.Lise²

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, ÇANKIRI

²Doğa Koruma Merkezi Aşağı Öveçler Mah., 1293. Sokak, 9/32 06460 Çankaya, ANKARA

MAKALE KÜNYESİ

Geliş Tarihi: 28 Ekim 2017

Kabul Tarihi : 2 Temmuz 2018

*Sorumlu yazarın e-posta adresi:

okan.urker@gmail.com

ÖZ

Literatürde hassas bir doğal alan, benzersiz veya yüksek değerli özellikleri ile diğer doğal alanlardan kırılabilir çevresel özellikler taşıması bakımından ayrılan, karasal veya denizel alanlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak bugüne kadar farklı orman ve koruluk

özellikleri gösteren hassas ormanlar ve koruluk yapılarına ilişkin literatürde henüz tam olarak bir tanım yapılmadığından bu alanlarda koruma ve yönetim sorunu yaşanmaktadır. Kavramın, bir orman planlama tekniği olan Hassas Ormancılık kavramından farklı olduğu özellikle ifade edilmelidir. Bu çalışmada doğa koruma literatüründe yeni bir kavram olan hassas ormanların tanımı yapılmaya çalışılmış, diğer benzer doğal orman ve hassas alan yapılarından farklılıkları ortaya konulmuş ve tanımın daha açıklayıcı bir hal alabilmesi bakımından bu alanlara Türkiye’den relict endemik ve nadir bir orman olma özelliği gösteren Anadolu Sığla (*Liquidambar orientalis* Mill.) Ormanları örnek olarak sunulmuştur. Örnek çalışma alanı olarak bu orman yapısının en yoğun olarak bulunduğu Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) seçilmiştir. Bu örneğin yanı sıra Türkiye’den başkaca hangi alanların hassas ormanlar yapısı içerisine dahil edilebileceğine ilişkin önermeler geliştirilmiş olup, bu alanların daha doğru ve sağlıklı biçimde korunabilmesi için çeşitli koruma yöntemleri örnek olarak sunulup, kısa vadede kat edilebilecek pratik yollar açıklanmıştır. Kavramın yeni olması itibarıyla, çalışma içerisinde yapılan tanımların, örnek olarak sunulan alanların ve bu alanlara ilişkin getirilen koruma yöntem ve stratejilerinin ivedi olarak geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hassas ormanlar, orman sıcak noktası, doğa koruma, Anadolu Sığla Ormanları, *Liquidambar orientalis* Mill.

Examination of Sensitive Forests Concept over Oriental (Anatolian) Sweetgum Forests in Nature Conservation

ABSTRACT

‘Sensitive natural area’ is defined in the nature conservation literature as a terrestrial or aquatic area or other fragile natural setting with unique or highly-valued environmental features. However, no valid definitions have been set for sensitive forests and sensitive coppices despite these forests have been faced the number of management problems. The concept is different from the concept of Precision Forestry, which is a forest planning technique. In this study, sensitive forests are identified and their differences from the other similar natural forest ecosystems were stated. Oriental (Anatolian) Sweetgum (*Liquidambar orientalis* Mill.) Forests which are relict endemic and rare forests of Turkey, were exemplified as a case study to articulate the concept of sensitive forest structure. Köyceğiz-Dalyan Unique Environmental Protected Area is chosen as a study area for this research. Some basic examples that could be considered as sensitive forests were suggested. Various conservation methods were developed to protect those areas adequately. As the concept is very new, identifications, study areas, conservation methods, and strategies, presented in the study, need improving and further developing.

Keywords: Sensitive forests, forest hotspots, nature conservation, Oriental (Anatolian) Sweetgum Forests, *Liquidambar orientalis* Mill

Bu makaleye atf:

Ürker, O., Lise, Y., 2018. Doğa Korumada Yeni Bir Kavram Olan Hassas Orman Ekosistemlerinin Anadolu Sığla Ormanları Üzerinden İncelenmesi. Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi 4(1): 1-10.

1. Giriş

Tarihsel süreçte insanın birlikte yaşamak zorunda olduğu doğayı (başka bir deyişle biyosferi) hangi koşullarda, nasıl tahrip ettiği, dönüştürdüğü ve tahakkümü altına aldığı birçok çalışmada etraflıca ele alınıp tartışılmıştır (Ürker ve Çobanoğlu, 2017). İnsanoğlu yarattığı bu tahribatın ve tahakkümün sonucunda, esasen doğanın insana hiçbir şekilde gereksinimi olmadığını ve onsuz da varlığını devam ettirebileceğini, aksine insanın doğaya gereksinimi olduğunu ve kendini doğadan bütünüyle izole edebilmesinin mümkün olmadığını artık anlamıştır. Öte yandan bu tahakkümün doğadaki diğer canlı-cansız varlıklar üzerinde yarattığı tahribatların sonucu olarak, hem insan türünün ekolojik yaşam koşulları üzerinde artık geri dönüşsüz yıkımlar doğmaya başladığını, hem de ekonomik, sosyolojik, psikolojik, pedagojik ve etik anlamlarda sürdürülemez sistemlerin yaratıldığını fark eden insanoğlu artık bulunduğu biyosferin bütüncül bir biçimde korunmasına yönelik çabalar da sergilemektedir (Uzunoğlu, 2006).

Yukarıda bahsi geçen tüm bu çabaların doğa koruma bilimi, koruma biyolojisi, sosyal çevre bilimleri gibi alt bilim dallarının gelişimiyle günümüzde daha detaylı incelenmesi fırsatı doğmuştur. Esasen doğa korumanın bilinen en eski amacı “koruma”dır. Özellikle istenmeyen tahribatlar yaşanmadan önce korumadır. Böylece “korunan alanlar” ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde doğa koruma, sadece belirli korunan alanlarla sınırlı olmayıp -peyzaj karakterleri içindeki tüm değişiklikleri dikkate alarak- bütün doğayı kapsamaktadır.

Doğa korumanın bilinen tarihçesine göre, en eski koruma hareketlerinin Güney Hindistan’daki Tamil Nadu Kutsal koruluklarının, kutsal bir yapı arz etmesinden ötürü Yontma taş ve cilalı taş devirlerinde (M.Ö. 8000 – M.Ö. 6000) korunması olayı olduğu düşünülmektedir (Krishna ve Sankar, 1997). Öte yandan doğa koruma faaliyetleri daha çok Antik Yunan, Antik Mısır gibi eski dönemlere dayansa da, nüfusların artması ve toplumların gelişmesini takiben artan kaynak kullanımı ve doğa tahribatları sonucu Ortaçağ’da soylular için av hayvanlarının korunması ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde ormanın ve içme suyu kaynaklarının herhangi bir şekilde tahrip edilmesinin ölüm cezası ile yasaklanması gibi rezerv koruma anlayışları hızlı bir şekilde gelişmiştir. 1900’lerin başlarında klasik anlamda rezerv koruma anlayışı olan ağaçların kesilmesinin yasaklanması gibi örneklerin ötesinde daha modern koruma anlayışları gelişmiş olup, 1980’lerde ‘doğa koruma’ bir bilim dalı olarak şekillendirilmiş ve daha çok biyoloji ya da ekoloji

bilim dallarının bir alt dalı olarak gelişmiştir. Nispeten yeni olan bu bilim dalı temelde gen, tür, ekosistem, diğer biyolojik olgu ve işlevlerin korunmasını içermekte olup, esasen çok farklı disiplinlerden yararlanan disiplinler arası bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2002).

“Doğa koruma bilim dalı”nı oluşturan disiplinleri, koruma biyolojisi, tehlike altındaki türlerin yönetimi, koruma alanı tasarımı, ekoloji ekonomisi, restorasyon ekolojisi, ekosistem koruma, çevre ahlakı, çevre hukuku, çevre işletmesi, koruma pazarlamaacılığı (ekoturizm) ve ekosanat olarak sıralayabiliriz. Öte yandan bu bilim dalı doğal bilimler ve sosyal-beşeri bilimlerin farklı disiplinlerinden mutlak surette yararlanmakta ve bu disiplinlerden gelen verilere göre şekillenmektedir. Bu dallardan doğal bilimler alanında, evrim, ekoloji, genetik, istatistik, biyocoğrafya, uygulamalı matematik, biyoloji, kimya, jeoloji, tıp ve epidemiyoloji disiplinleri katkı sağlarken, sosyal-beşeri bilimler alanında ise felsefe, etik, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, tarih, coğrafya, politika, ekonomi, işletme ve hukuk disiplinleri katkı sağlamaktadır (Ürker ve Çobanoğlu, 2017). Bir alanın veya kaynağın koruma amaçlı yönetilmesi farklı kişiler ve farklı sektörler için farklı anlamlar ifade edebilmektedir.

Doğa koruma disiplinde korumanın gerçekleştirilmesinin ön koşulu, korunacak olan türün ve/veya alanın özelliklerinin net olarak tanımlanmasıdır. Bu koşulun geçerli olmadığı durumlarda koruma, ya hiç gerçekleştirilmez ya da eksikler ve hatalar içerebilmektedir. Bu çalışmada doğa koruma literatüründe yeni bir kavram olan hassas ormanların tanımı yapılmaya çalışılmış, diğer benzer doğal orman ve hassas alan yapılarından farklılıkları ortaya konulmuş ve daha açıklayıcı olması bakımından bu alanlara Türkiye’den çeşitli örnekler getirilmiştir. Bu alanların daha doğru ve sağlıklı biçimde korunabilmesi için çeşitli koruma yöntemleri geliştirilmiş olup, kısa vadede sunulabilecek katkılar açıklanmıştır.

2. Türkiye’deki korunan alanların yönetiminde mevcut kurumsal yapı

Korunan alanların nasıl tanımlandığı ve yönetildiğine ilişkin somut bir örnek teşkil etmesi bakımından Türkiye’de yaşanan süreçler ele alınabilir. Buna göre Türkiye’de doğa koruma yapılarına ilişkin çerçeveyi çizerken öncelikle ulusal mevzuatın nasıl bir tarihsel süreçten geçtiğini incelemekte yarar vardır. İlk olarak 1937 yılında çıkarılan 3116 ve 3167 Sayılı Kanunlar, Türkiye’de doğa ve yaban hayatının korunmasında yürürlüğe giren ilk yasalar olarak nitelendirilebilir. 1956

yılında kabul edilen 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 25. maddesi ile Milli Park rejimi ve Mesire Yerleri oluşturma imkanı yaratılmış olup aynı yıl ilan edilen "Belgrad Ormanı Mesire Yeri", ülkenin koruma statüsüne sahip ilk alanı olmuştur. Ardından 1958 yılında da ülkenin ilk milli parkı olarak "Yozgat Çamlığı Milli Parkı" ilan edilmiştir. Çevre sorunlarına karşı küresel ilginin başladığı 1970'li yıllar Türkiye'de de çevre politikalarının kurumsallaşması anlamında fırsatlar yaratmıştır. Bunu takip eden dönemde 1984 yılında Başbakanlığa bağlı özerk bir kurum olarak Çevre Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla çevre ve doğa koruma konularına ilişkin kurumsal yapılanmanın başladığını ve Türkiye'de doğa koruma anlamında en etkili dönemin başladığını savunabiliriz. Takip eden yıllarda bu kurum önce 1989'da Çevre Müsteşarlığı'na ve nihayetinde 1991'de Çevre Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. Bu bakanlıkta önce 2003'de Orman Bakanlığı ile birleştirilip Çevre ve Orman Bakanlığı'na ardından 2011'de de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı olmak üzere iki ayrı bakanlığa bölünerek mevcut halini almıştır. Günümüzde Türkiye'de temel doğa koruma yönetimi ve etkinlikleri, bu bakanlıklara bağlı çeşitli birimlerin haricinde zaman zaman Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi bakanlıkların yanı sıra çeşitli üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve bağımsız kişi, kurum ve kuruluşlarca da yönetilip desteklenebilmektedir. Günümüzde ise doğrudan korunan alanların yönetiminden sorumlu birim olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde yer alan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü temel adres olarak gösterilebilir.

Türkiye'de çevrenin, doğanın, doğal ve kültürel varlıkların korunmasında temel yasal dayanağı, 18 Ekim 1982 tarihinde kabul edilen Anayasa'nın 56., 63. ve 169. maddeleri oluşturmaktadır. Türkiye'de doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ilişkin en kapsamlı görünen beş ayrı kanun bulunmaktadır. Bunlar tarihsel kronolojiye göre:

- 1- 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu,
- 2- 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,
- 3- 1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,
- 4- 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (3386 sayılı yasa ile değişik) ve ilgili Yönetmeliği
- 5- 2003 tarihli 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'dur.

Yukarıda sunulan yasal düzenlemelerin yanı sıra doğa korumayı doğrudan ilgilendiren iki temel yapı olarak Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı ile Su Kanunu Tasarısı çalışmaları

da halen devam etmektedir. Öte yandan Türkiye'nin taraf olduğu ve Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca kanun hükmünde olan uluslararası antlaşmaları da bu tüzel düzenlemeler arasında saymak gerekmektedir. Türkiye, doğa koruma konusundaki uluslararası yükümlülükleri belirleyen hemen hemen tüm uluslararası antlaşmalara imza atmış durumdadır.

Mevzuatta, tüzel düzenlemelerde, politika belgelerinde ve literatürde kullanılan bazı kavramları özetlediğimizde karşımıza Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Ramsar Alanı, Uluslararası Önem Sahip Sulak Alan, Muhafaza Ormanı, Tohum Meşçeresi, Orman Sıcak Noktası, Önemli Doğa Alanı, Önemli Bitki Alanı, Önemli Kuş Alanı, Biyosfer Rezervi, Dünya Miras Alanı, Özel Çevre Koruma Bölgesi gibi resmi ve resmi olmayan, ulusal ve uluslararası ölçeklerde olmak üzere alan öncelikli ve/veya tür öncelikli korunan alan yapılarının çıktığını görmekteyiz (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü [DKMPGM], 2015).

Yukarıdaki resmi veya resmi olmayan korunan alan yapıları ile benzer biçimde Türkiye'de sadece doğal değerler ele alındığında, alan veya türlerin korunması konusunda mevzuat ve literatürde birbirine çok yakın onlarca kavram kullanılmaktadır. Kültürel ve tarihi değerlerin korunması kavramları da dikkate alındığında bu sayı daha da artmaktadır. Orman içi dinlenme yeri, mesire yeri, tabiat varlığı, fosil ağaç, doğal varlık, avlanması yasak hayvan, yaban hayvanı üretme istasyonu, balık üretme ve yetiştirme istasyonu, Akdeniz Foku üreme alanı, deniz kaplumbağası üreme alanı, kum köpekbalığı üreme alanı, uluslararası ticareti yasaklanmış bitki ve hayvan türleri, arkeolojik sit, kentsel sit, tarihi sit ve ören yeri gibi terimlerin sıklıkla karşımıza çıktıklarını görebiliriz.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar da dikkate alındığında, bu kavram ve yönetim kargaşası daha da artmaktadır. Doğal olarak bu kargaşa uygulamaya da yansımakta, kurumlar arasında zaten var olan yetki ve görev çatışmalarını arttırmakta ve işbirliğini güçleştirmektedir. Korunan alanlar içinde yapılacak her türlü uygulama ve müdahale, mevcut yasalar ve ülkenin imzaladığı, kanunlarla kabul edilen uluslararası antlaşmalar çerçevesinde yapılmaktadır (Ürker ve Çobanoğlu, 2017).

3. Korunan alanların bir parçası olarak hassas doğal alanlar ve Türkiye'deki mevcut yönetim durumları

Çalışmanın ana amacı itibarıyla, esas önem arz eden konu ise korunması gerekli doğal alanların

koruma statüsüne nasıl alınacağı, bu statünün nasıl tespit edileceği, ne tür bir koruma biçiminin uygulanacağı ve söz konusu alanların yönetiminin nasıl belirleneceğidir. Bu konuda uluslararası literatürde 1930'lardan günümüze ülkelerin kendi içlerinde geliştirdiği ulusal sistemler, komşu ülkeleriyle birlikte ele aldıkları bölgesel sistemler, dünyanın farklı noktalarından ülkelerle birlikte çeşitlendirdikleri çok ülkeli sistemler gibi çeşitli sınıflandırma kategorileri ve yaklaşımların geliştirilmesinin sonucunda dünyada genel kabul gören sistematik yaklaşımı Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature [IUCN])'nin geliştirmiş olduğu "Korunan Alan Yönetim Kategorileri" olarak gösterebiliriz. Buna göre korunan alanlar: "biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların sürekliliğini ve korunmasını sağlamak amacıyla kurulan, yasalarla ve diğer etkili araçlarla yönetilen kara ve deniz parçalarıdır" (IUCN, 1998).

Türkiye'de mevcutta bulunan çok farklı ve çeşitli korunan alan ve doğa koruma kavramının birçok yönetim karmaşasına sebebiyet verdiği daha önceki bölümde ele alınmıştır. Bu durumun altında yatan en önemli neden ise ilgili alanların veya türlerin tam olarak kim tarafından, hangi paydaşlarla, nasıl korunacağına ilişkin devam eden belirsizlik olarak gösterilebilir. Yakın bir zamana kadar benzer durumun çalışma konumuzun ana parçası olan hassas doğal alanlar içinde yaşandığını da ifade edebiliriz (Ürker ve Çobanoğlu, 2017).

Literatürde hassas bir doğal alan, benzersiz veya yüksek değerli özellikleri ile diğer doğal alanlardan kırılgan çevresel özellikler taşıması bakımından ayrılan, karasal veya denizel alanlar olarak tanımlanmaktadır (European Environment Agency [EEA], 2014). Bu noktada anlam karışıklığına yol açmamak adına herhangi bir korunan alanın hassas alan özelliği de taşıması gerektiği kesinlikle düşünülmemelidir. Önceki bölümlerde korunan alanların çok farklı tanımlara, statülere ve yönetim biçimlerine sahip oldukları detaylı biçimde ele alındığından bu detaylar yinelenmeyecektir. Burada güçlü bir şekilde vurgulanması gerekli esas nokta: hassas doğal alanların spesifik özelliklerine göre yukarıda IUCN tarafından geliştirilen çeşitli korunan alan yönetim kategorilerinden herhangi biri altında yer alabileceğinin hatırlanmasıdır.

Türkiye'de hassas doğal alanların yönetimi Hassas Alanlar Daire Başkanlığı'na yürütülmektedir. Bu daire daha önceki kurumsal yapılanmalarda mevcut olmayıp, 2011 Genel Seçimleri'nin ardından lağvedilen Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yerine kurulan iki bakanlıktan biri olan Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı DKMPGM bünyesinde ilk defa kurulmuştur. Bu

daire yönetimini sulak alanlar, peyzaj koruma, mağara koruma ve deniz koruma alanları gibi şube müdürlükleri altında gerçekleştirmektedir.

4. Doğa korumada yeni bir kavram: hassas ormanlar

Bir önceki bölümde tanımlanan ve tartışılan hassas doğal alanlar kavramının alt bileşenleri içerisine dahil olabilecek 'Hassas Ormanlar Kavramı'nın, daha önce literatürde detaylıca ele alınmadığını ve tanımlanmadığı bilinmektedir. Bu kavramı daha detaylı inceleyip, tartışabilmemiz açısından öncelikle yeni bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır. Buna göre hassas doğal alanlara ilişkin çeşitli tanımlar da göz önüne alındığında 'Hassas Ormanlar' kavramını, içerdikleri özellikler ve değerler bakımından diğer orman tiplerinden ayrılan, ufak bir çevresel müdahaleye karşı bile oldukça duyarlı olan, yok olma tehlikesi yüksek, nadirlik ve benzemezlik kriterleri taşıyan, varoluş biçimiyle endemizm ve hassaslık özellikleri gösteren ve ekosistemi içerisinde de endemik türleri barındıran, relict (kalıntı) özellikler gösterebilen, toplumların gözünde ayrı bir şekilde yeri ve değeri olan orman ve/veya koruluk tipleri olarak açıklayabiliriz (Ürker ve Çobanoğlu, 2017).

Yukarıda Hassas Alanlar Dairesi'nin yapısını ve aldığı sorumlulukları detaylıca incelediğimizde hassas ormanlara yönelik bir tanıma veya özel bir yönetim biçimine ilişkin herhangi bir maddeye rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte Orman Genel Müdürlüğü (OGM)'nin korunan alanlara ilişkin yönetim yapısı incelendiğinde de hassas ormanlara yönelik herhangi bir tanımla ve/veya sorumlulukla karşılaşmamaktadır. OGM bünyesinde gen koruma, muhafaza ormanları ve tohum meşçereleri gibi birçok spesifik koruma alanı tanımlanmış ve yönetim biçimi tespit edilmiş olmasına rağmen, esasen bu tarz alanlar daha çok klasik ormancılık bilimi içerisinde yer alan kaynak koruma ilkesi çerçevesinde yönetilen alanlardır. Bu tarz alanlarda ekosistem bütünlüğünün korunmasından ziyade tek türün sağlıklı biçimde korunmasına odaklanılmakta ve mevcut durumları itibarıyla çalışmamız genelinde bahsedilen hassas orman ekosistemi yapısından çok daha farklı bir noktada kalmaktadırlar.

Öte yandan bugüne kadar farklı orman ve koruluk özellikleri gösteren hassas orman yapılarına ilişkin literatürde henüz tam olarak bir tanım yapılmadığından, bu sorun bu alanlarda yapılacak koruma ve yönetim tekniklerinin de geliştirilememesine, dolayısıyla aktif bir korumanın sağlanamamasına yol açmıştır.

Tanımı itibarıyla hassas ormanlar kavramı daha çok, "doğal yaşlı ormanlar", "yüksek koruma değerli

ormanlar”, “orman sıcak bölgeleri” ve “orman sıcak noktaları” kavramlarına yakınlaşmaktadır.

Bu noktada hassas orman kavramının, bir orman planlama tekniği olan Hassas Ormancılık kavramından farklı olduğu özellikle ifade edilmelidir. Hassas ormancılık yaklaşımı; ormancılık çalışmalarında ekonomik, çevresel ve sürdürülebilir kararlar alınabilmesi için modern teknikler ve teknolojik araçlar kullanarak orman kaynaklarından optimum verim sağlamayı ve çevre zararlarını en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bahsi geçen bu kavrama ilişkin ülkemizde birçok araştırma mevcut olup, son yıllarda OGM ve çeşitli araştırma kurumları koordinasyonunda kapsamlı çalışmalar devam etmektedir (Bozali ve ark., 2015).

Gen koruma, muhafaza ormanları ve tohum meşçereleri gibi kaynak bazlı korumayı öngören yaklaşımların aksine ekosistem bütünlüğünün korunmasını ön plana çıkartan Doğal Yaşlı Ormanlar (Old Growth Forests) yaklaşımı şöyle tanımlanabilir: “*Odun üretimine ya da diğer ormancılık tekniklerine yönelik bir işletme şeklinin uygulanmadığı, içerdiği ağaçların büyük çoğunluğunun doğal olgunluğa eriştiği, bunun sonucu olarak içinde, yaşlı ağaçlarla birlikte kırık, devrik, çürük ve dikili kuru ağaçların fazlalığı ile yapısının üretim ormanlardan belirgin bir şekilde ayrıldığı, insan etkisinin ekosistemin yapısal özelliklerini değiştirecek düzeyde bulunmadığı ve kendisini oluşturan öğeleri arasındaki ilişkilerin tümüyle sürdüğü, genellikle çok tabakalı ve değişik yaşlı ormanlar* (Kurdoğlu, 1996)”. Doğal yaşlı orman adı ve kavramı Türkiye’de ilk kez, Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD) tarafından 1996 yılında yayınlanan “Doğu Karadeniz’in Doğal Yaşlı Ormanları” adlı bir çalıştayla tartışılmaya başlanmıştır. Resmi olarak herhangi bir koruma statüsüne kavuşmamalarına rağmen, doğal yaşlı ormanlara yönelik 1990’lı yılların başından bu yana Türkiye’de ciddi bir farkındalık oluşturularak, özellikle amenajman planları içerisinde bu yaklaşımın entegre edilmesine çalışılmaktadır. Doğal yaşlı ormanların biyolojik ve ekolojik ağırlıkları nedeniyle dünyada somut ve kesin sınırları olan, kolayca anlaşılabilir bir tanımla yapılamamıştır. Tanımlanmalarında her ne kadar “yaş” öncelikle değerlendirilen faktörlerden birisi olsa bile, birey olarak ağaçların sadece yaşı ve büyüklüğü doğal yaşlılığın karakteri değildir. Ciddi oranda ölü ağaçlar, devrik ağaç gövdeleri ile gölgeye dayanıklı bitkilerin varlığı, doğal yaşlılığın önemli bileşenleridir ve ekosistemin yaşı için bir değerlendirme donesidir (Kurdoğlu, 1996).

Doğal yaşlı ormanlar kavramına paralel biçimde, Yüksek koruma değerli ormanlar kavramı ise, Orman Yönetim Konseyi (The Forest Stewardship

Council-FSC) tarafından 1999 yılında geliştirilen bir tanım olup, daha çok ormanlar içerisinde korunma altına alınmaya değer alanları ifade etmektedir. Ormancılıkta gelir elde etmenin çevresel ve sosyal değerlerden hiçbir zaman daha değerli ve önemli olamayacağından hareketle geliştirilen bu kavram çerçevesinde FSC, 6 temel kriter belirlemiş olup bu kriterlerden bir veya daha fazlasını muhteva eden orman parçalarında alana özel koruma yönetiminin ilgili orman yönetim şeflikleri ve müdürlüklerince yapılması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre bu kriterler,

- Bölgesel, ulusal veya küresel ölçeklerde önem arz eden biyoçeşitlilik özelliklerini barındırması (endemizm, tehdit altındaki türler, nadir türler vb.),
- Bölgesel, ulusal veya küresel ölçeklerde geniş peyzaj alanlarında doğal olarak yayılış gösteren türleri barındırması,
- Nadir, tehdit altında ve yok olma tehlikesi altında olan ekosistemleri barındırması,
- Havza koruma, taşkın-erozyon kontrolü ve yangın bariyeri benzeri kritik ekosistem fonksiyonlarını karşılaması,
- Yerel toplulukların geçim kaynağı ve sağlık hizmetleri gibi temel fonksiyonlarını karşılaması,
- Yerel toplulukların kültürel öğelerinde önemli yer teşkil etmesi, manevi değerler taşıması (kutsal alan olma özelliği, halkın dini ibadetlerinde veya farklı inanışlarında bu ormanlardan elde edilen ürünlerden yararlanılması gibi) (Jennings et al., 2003) başlıkları altında toparlanabilir.

Yukarıdaki kriterler incelendiğinde Türkiye’de bu alt başlıkların bir ya da birden çoğuna aynı anda girmeye aday birçok orman parçası olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Öte yandan FSC’nin belirlediği bu kriterler kapsamında, son yıllarda bu tarz çalışmalar Türkiye’de Orman İşletme Şeflikleri bazında parça parça yapılmaya başlanmış ve Orman Genel Müdürlüğü koordinasyonunda da tüm bu kriterleri bütüncül biçimde uygulayıp hayata geçiren çeşitli çalışmalar yavaş yavaş uygulamaya alınmaktadır (Türkoğlu ve Tolunay, 2014).

Ancak, bahsi geçen alanlar daha çok Milli Parklar, Tabiat Parkları, Yaban Hayatı Geliştirme-Koruma Sahaları, Biyosfer Rezervi gibi çok çeşitli korunan alan tanımları içerisinde parça parça değerlendirilmiş olup, buna mukabil hak ettikleri kıymette bir koruma yönetimine bugüne kadar maruz kalmamışlardır.

Yüksek koruma değerli orman kavramına benzer biçimde, orman sıcak bölgeleri ise acil olarak korunması gereken, hızla habitat kayıplarına uğrayan, var olan koruma statülerinden yararlanamayan veya daha özel koruma önlemlerine ihtiyaç duyan, zengin biyolojik çeşitliliğe sahip olan, sağladığı maddi ve manevi değerler ile biyosferde

önemli roller üstlenmiş olan özel/değerli ormanlar olarak tanımlanmaktadır (Conservation International [CI], 2011). CI tarafından tespit edilmiş Dünya’da en fazla tehdit altındaki 10 orman sıcak bölgesini incelediğimizde (Indo-Burma, Yeni Kaledonya, Sundaland, Filipinler, Brezilya-Atlantik Ormanları, Güneybatı Çin Dağları, Kaliforniya Floristik Bölgesi, Doğu Afrika Kıyı Ormanları, Madagaskar & Hint Okyanusu Adaları, Afromontane Dağları), bunların kıtalar ölçeğinde ciddi anlamda çok büyük ve geniş alanları kapladığını, çok büyük ölçülerde ve zenginlikte biyolojik çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği içerdiğini görmekteyiz. Bunların yanı sıra bu alanların çok ciddi ölçülerde tahribat altında olduğunu ve/veya aşırı derecede tür çeşitliliği kaybı, ekosistemlerde yok oluş ile karşı karşıya kaldıklarını bilmekteyiz (Bu bölgeler en az 1500 endemik bitki türüne ev sahipliği yapmakta olup, buna karşılık orijinal hallerinin en az %90’ını kaybetmiş durumdadırlar.). Bu sebeple bu alanların orman sıcak bölgesi ilan edildiği ve özel koruma yöntemleriyle korunması gerekli oldukları anlaşılmaktadır.

1999 yılında Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) tarafından tüm Avrupa’daki ormanlar değerlendirilerek Avrupa’da ulusal korunan alanlar sistemi içinde olmayan, zengin biyolojik çeşitliliğe sahip ve acil olarak korunması gereken ormanlık alanlar belirlenmiştir. Belirlenen bu ormanlara “Avrupa’nın 100 Orman Sıcak Noktası” adı verilmiştir. Avrupa’da Rusya’dan sonra, en fazla “sıcak orman noktası”na sahip ikinci ülke olan Türkiye 9 orman sıcak noktasına ev sahipliği yapmaktadır. Bu sıcak noktalar toplamı bir milyon dört yüz bin hektarın üzerinde bir alanı kaplamakta ve yaklaşık %30’u farklı koruma statüleri ile koruma altındadır (Lise, 2011).

Türkiye’de tanımlanmış dokuz orman sıcak noktasını incelediğimizde, bu alanların ilgili sıcak nokta olma kriterlerini yerine getirdiklerini görmekle birlikte dünya’daki örneklerine benzer biçimde yine bu ormanların buldukları ülke yüzölçümleri içerisinde nispeten çok geniş alanları kapladığını da görmekteyiz. Örneğin bu alanlardan biri olan Küre Dağları Milli Parkı, tampon bölgesiyle birlikte yaklaşık 134.000 hektarlık bir alan kaplamakta ve iki farklı şehrin sınırlarında yer almaktadır (Küre Dağları Milli Parkı, 2010). Bahsi geçen bu alanın yaklaşık 34.000 hektarlık bölümü mutlak koruma alanı olup, sıcak nokta olarak kabul edilmelidir. Geriye kalan yaklaşık 100.000 hektarlık alansa tampon zon olup, burada ekonomik manada fonksiyonel ormancılık bu bölümde yapılmaktadır.

Esasen “orman sıcak noktası” olarak tanımlanan bir alan aynı zamanda bir hassas orman niteliği de taşımakla birlikte hassas orman kavramının orman

sıcak noktası kavramından ayrıldığı noktaları: öncelikle ekosistem özellikleri bakımından tek, eşsiz ve/veya nadir olması, bu alanların geçmişe nazaran artık yok olma tehdidiyle karşı karşıya olmaları, yok olduklarında yalnızca bir genetik materyalin veya ekosistem fonksiyonlarının değil aynı zamanda bu ormanlara bağlı gelişen çok özel ve kendine has doğa kültürü özelliklerinin de yok olacak olması, insan etkinliğinin yanı sıra doğal süreçlerden etkilenmesi bakımından da hassas özellikler içermeleri olarak sıralayabiliriz (Ürker ve Çobanoğlu, 2017). Orman sıcak noktası kavramı ile karşılaştırıldığında, hassas orman/koruluk alanı olarak tanımlanan bölgelerin nispeten lokal yayılışlar gösteren, dar alanlara sıkışmış, var oluş biçimi ve sergilediği özellikler itibarıyla eşsiz farklılıklar barındıran orman ve/veya koruluk yapıları olduğu anlaşılmaktadır.

Bu özellikleri dikkate alarak, Türkiye’de hassas orman kavramına dahil edilebilecek alanları, endemik ve/veya nadir olmaları bakımından Kazdağı Göknaarı Ormanları, Toros Sediri Ormanları, Anadolu Sığıla Ormanları, Halep Çamı Toplulukları, Istranca Meşesi Ormanları, Kasnak Meşesi Toplulukları, Fırat Kavağı Toplulukları olarak sayabiliriz. Ayrıca çevresel etkenlere karşı duyarlılıklarından ötürü de subasar orman niteliği taşıyan İğneada (Kırklareli), Acarlar (Sakarya), Sarıkum (Sinop), Karacabey (Bursa), Kızıllırmak Deltası (Samsun) gibi longoz sistemlerin bulunduğu alanları dahil edebiliriz. Öte yandan bir sıcak nokta olma özelliği de gösteren Amanos Dağları gibi jeotarihsel süreçlerden ötürü bulunduğu coğrafik bölgenin vejetasyon yapısından çok daha farklı orman yapısı oluşturan alanlar, yine bir sıcak nokta olan İstanbul Ormanları gibi kısa süre içerisinde yok olma tehdidiyle karşı karşıya olan alanlar da hassas orman kavramına dahil edilmelidir.

5. Vaka incelemesi: bir hassas orman ekosistemi örneği olarak Anadolu sığıla ormanları

Bahsi geçen öneri alanları kısaca incelediğimizde ya hiçbir koruma statüsüne sahip olmadıklarını, ya STK’lar tarafından geliştirilen ancak resmi bağlayıcılığı olmayan statülere dayandıklarını ve yahut da ilgili doğal alanların yapısına uygun olmayan çok farklı statülerin arasında kaybolduklarını anlayabilmekteyiz. Kavramın daha anlaşılır olmasını sağlayabilmek adına verilebilecek en iyi örneklerden birisi Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) sınırları dahilinde bulunan Anadolu Sığıla Ormanı toplulukları üzerinde yaşananları incelemek olacaktır.

Anadolu Sığıla Ağacı (*Liquidambar orientalis* Miller) Türkiye’nin güneybatı bölümünde yayılış

gösteren ve dünyada başka hiçbir yerde bulunmayan Doğu Akdeniz Havzası'na özgü endemik bir ağaç türüdür. Dere boylarında ve taban suyu yüksek alanlarda gruplar halinde veya tek tek görülen bu ağaç türünün sağlıklı orman oluşturabildiği tek yer yoğunlukla Muğla ilinin güneydeki kıyı ilçeleri boyunca (Datça, Marmaris, Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye) çizdiği hat üzerindedir. Anadolu Sığla Ormanları'nın alanı 1949'da 6.312 hektar iken, 2014'de yaklaşık 2.000 hektara kadar düşmüştür (Ürker ve Çobanoğlu, 2017).

Günümüzde neredeyse yok oluşun eşiğine gelmiş olan Anadolu Sığla Ağacı, bu özel durumu nedeniyle Tuna Ekim ve arkadaşları tarafından 2000 yılında IUCN Tehlike Kategorileri'ne göre hazırlanan listede, "Doğada Orta Vadeli Gelecekte Yüksek Tehdit Altında Olan Türler" kategorisinde yer almaktadır (Ekim ve diğ., 2000). Yine bu özel durumu nedeniyle Anadolu Sığla Ağacı, 2001 yılında EUFORGEN tarafından "Değerli Yapraklılar" kategorisine alınarak, Avrupa çapında korunacak bir tür olarak kabul edilmiştir (Alan ve Kaya, 2003).

Bu ormanlardan elde edilen bir tür balsam olan sığla yağı, yüzyıllardır hem yerel toplulukların geçim kaynağı ve temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamada önemli roller üstlenmiş hem de zaman zaman uluslararası ölçekte güçlü bir ekonomik ürün olmuştur. Öte yandan bu yağın elde ediliş aşamasında ortaya çıkan kabuk, sakız, günlük, buhur, tütsü gibi adlarla anılan yan ürünler de özellikle toplumların dini inanışlarında büyük bir yer tutarak ağaca ve ormana karşı manevi değerler yaratmıştır (tütsünün cenazelerde yakılması ölünün ruhunun ebediyete ulaştığını sembolize ederken, yerel ailelerin kötü-dar zamanlarında yakılması ise hanenin/evin efsundan arındırıldığına işaret etmektedir.). Anadolu Sığla Ormanları'na ilişkin ilginç bir diğer özellik ise dünyada özellikle Uzakdoğu'da uygulanan bir sağlık turizmi yöntemi olan Aroma Terapi Ormanı kavramının bu ormanlara da uygulanabilme potansiyelinin bulunmasıdır. Bu metot, ormanın insan ruhuna/psikolojisine sağladığı manevi rahatlama hissinin ötesinde bu ormanlardan gerçek anlamda sağlık sorunlarının çözümünde yararlanılması itibarıyla farklılıklar arz etmektedir. Anadolu Sığla Ormanları da ağaçların bünyesinde bulunan çeşitli kimyasal özellikler neticesinde özellikle çeşitli

yaşlanma hastalıklarının tedavisinde önemli roller üstlenebilme kapasitesine sahiptir. Bu ormanların ekonomik ve sosyo-kültürel önemlerinin yanı sıra ekolojik önemleri de büyük önem taşımaktadır. Özellikle su basar orman sistemine bağlı bünyesinde şekillenen eşsiz ekosistem ve biyolojik çeşitlilik özelliklerinin yanı sıra bölgedeki sel, taşkın benzeri doğal afetleri tamponlamadaki rolleri, yerel iklimin düzenlenmesi, erozyon kontrolü, zararlı böcek kontrolü ve havanın temizlenmesi gibi çeşitli ekosistem fonksiyonlarını yerine getirme açısından benzersiz ekolojik değerlere sahiptir.

Yukarıda sıralanan değer ve önemlerinin aksine bu ormanlar, doğa tarihi açısından çok kısa denilebilecek -yaklaşık 100 yıllık bir süreçte- zaman diliminde trajedik bir biçimde insan eliyle yok oluşun eşiğine getirilmiştir. Bu ormanların azalışına sebebiyet veren sorunların temelinde ise esasen Türkiye genelinde uygulanan kentleşme politikaları sonucunda verimli orman toprağının tarım toprağı olarak kullanılma gayesi yatmaktadır. Örnek inceleme alanımızda da bu duruma benzer biçimde en büyük problemin Anadolu Sığla Ormanları'nın bulunduğu verimli alüviyal toprağın narenciye üretim alanları olarak değerlendirilmesi olduğu gözlenmektedir. Bu politika ışığında şekillenen sorunları genel olarak özetlediğimizde ise mülkiyet problemleri, yerleşme ve tarla açma amaçlı işgaller, kesimler, yakmalar, drenaj ve sulama kanalları, otlama baskısı, iklim değişikliği, kaçak-yanlış ve bilinçsiz sığla yağı üretimi gibi durumlarla karşılaşmaktadır.

Karşılaştığı bu ciddi sorunları da göz önüne alarak, yukarıdaki tüm verileri toparladığımızda: Anadolu Sığla Ormanları bu özel durumu ve nadirliğinin yanı sıra, barındırdığı ekolojik, ekonomik ve sosyolojik önemleri ve özellikleri hep birlikte ele alındığında bir hassas orman ekosistemi özelliği göstermekte olup, bu durum da acil ve özel koruma önlemlerinin alınmasını gerektirmektedir.

Korumanın bu kadar aciliyet gerektirdiği Anadolu Sığla Ağacı popülasyonlarına yönelik Türkiye'de de ilgili koruma mevzuatı gereğince Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın farklı birimleri tarafından çeşitli coğrafik bölgelerde farklı koruma statülerinde koruma gerçekleştirilmektedir. Anadolu Sığla Ağacı'na ilişkin bu özel koruma alanlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Çizelge 1):

Çizelge 1. Anadolu Sığla Ormanları'na ait çeşitli korunan alanlar

Alan Adı	Statü	Büyüklik (Hektar)
Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi	Özel Çevre Koruma Bölgesi	770,0
Köyceğiz Yunus Emre Arboretumu	Arboretum	286,0
Köyceğiz Biyogenetik Rezerv Alanı	Biyogenetik Rezerv Alanı	30,0
Sütçüler (Burdur) Sığla Ağacı Tabiatı Koruma Alanı	Tabiatı Koruma Alanı	88,5
Kızılyaka (Ula-Gökova Araştırma) Gen Koruma Ormanı	Gen Koruma Ormanı	245,0
Bucak (Isparta) Gen Koruma Ormanı	Gen Koruma Ormanı	32,0
Göcek Tohum Meşçeresi	Tohum Meşçeresi	72,8
Çetibeli (Marmaris) Tohum Meşçeresi	Tohum Meşçeresi	128
Göcek Dikmentepe Tohum Bahçesi	Tohum Bahçesi	2,2

Yukarıda sıralanan alanları incelediğimizde birbirinden kopuk, parçalanmış ve farklı koruma statüleri ile korunmaya çalışılan bir yapı ile karşılaşmaktayız. Sadece yukarıdaki dağınık veri bile bu kadar hassas bir orman varlığının parçalanmasını önleyecek özel bir koruma metodu geliştirilmiş olması gerektiğini ispatlar niteliktedir. Yukarıdaki tablo ile birlikte herhangi bir korunan alan statüsüne sahip olmayan irili ufaklı sığla ormanı parçaları ve koruluklarını hep birlikte değerlendirdiğimizde günümüzde yaklaşık 2000 hektar civarında bir Anadolu Sığla Ormanı varlığının kaldığı tahmin edilmektedir. Bu kalan orman varlığının yaklaşık % 60'lık bölümü ise Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB sınırlarında bulunmaktadır (Ürker ve Çobanoğlu, 2017). Bu sebeple çalışma özelinde bu korunan alandaki yönetim yapısı örnek inceleme vakası olarak seçilmiştir. Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB'ndeki Anadolu Sığla Ormanı parçalarını daha detaylı ele aldığımızda, temelde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü-TVKGM (Mülga Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı-ÖÇKKB)'nin taşra teşkilatları ve OGM'nin taşra teşkilatları (Köyceğiz Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı işletme şeflikleri) tarafından yönetildiği görülmektedir. Şu ana kadar bölgede yapılanları incelediğimizde, bu iki kurumdan TVKGM'nin daha çok alanın yönetim planlarından sorumlu (çeşitli eylem planları, sığla yağı üretim sertifikasyonları, araştırma projeleri vb.), OGM'nin ise ormanı geliştirmeye yönelik uygulamalardan (ağaç dikme, bakım-kontrol, sığla yağı istihali vb.) sorumlu olduğuna dair bir tablo ortaya çıkmaktadır. Ancak bu durum herhangi bir yönetim kademesi tarafından netleştirilmiş bir anlaşma/protokol yoluyla veya kanun, yönetmelik, tebliğ gibi resmi bir söylemle ortaya konulmamış olup, yalnızca kurumların mevcut yapılarından dolayı kendiliğinden bu şekle ulaşmıştır. Bu durum ise aktüalitede bazen görünmeyen bazen de çok ciddi görünür sorunlara yol açmaktadır. Örneğin ormana bir yürüyüş-bisiklet yolu gibi rekreasyonel bir uygulama yapılması talebi geldiğinde her iki kurumda bu talebin diğer kurum tarafından planlanıp uygulanması gerektiğini belirtmekte veya sığla yağı istihsalinin yeniden

planlanıp daha geniş bir ölçeğe taşınmasına yönelik bir revizyonda yine her iki kurumun sorumluluğu bir diğerinin üzerine atıldığına şahit olmaktayız. Bir başka örnek olarak, ormanın ihata edilmesi gibi bir koruma önleminin iki kurum tarafından birlikte yönetilmesi sürecinde yaşananlar gösterilebilir. Böyle bir durumda iki kurumda kendine rol biçerek, biri gerekli bütçenin ve yönetimin sağlanmasını, diğeri ise ihata işlemini yapması gerektiğini belirtmelerine rağmen arada yaşanan bürokratik engeller yüzünden bu işlemin yıllardır yapılamadığını ve ormanın birçok yerinde kaçak sığla yağı üretimi veya kontrolsüz kullanımlar yaşandığı gözlenmektedir.

Yukarıdaki tablo dikkate alındığında Köyceğiz Bölgesi'nde zaten ciddi anlamda parçalanmış olan orman yapısı içerisinde daha da küçük parçalar içerisinde özel çevre koruma bölgesi, arboretum, biyogenetik rezerv alanı, gen koruma ormanı gibi farklı statülerle karşılaşmaktadır. Esasen bu durum, hali hazırda parçalanmış bir yapı arz eden böylesine değerli bir orman ekosisteminin yönetiminin de parçalı olmasına, kurumlar arası yetki karmaşasından dolayı ormanın doğru biçimde korumaya sahip olamamasına yol açmaktadır. Kağıt üzerinde bu tarz özelleşmiş koruma yapıları korumayı çeşitlendiren ve güçlendiren yapılar olarak görülmesine, pratikte bu kadar küçük alanda birbirine bu kadar yakın korunan alanlar arasında iletişimin güçlü olacağı düşünülmesine rağmen, gerçekte bu yapılar arasında bağlantıların oluşturulmadığı, koruma amaçlarına uygun işletilemedikleri ve sonucunda koruma-kullanma beklentilerine cevap verilemediği gözlenmektedir.

Tüm bu yönetim sorunları ise Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB sınırlarındaki Anadolu Sığla Ormanları'nın başıboş ve sahipsiz bir görünümde kalmasına, dolayısıyla sağlıklı ve planlı bir yönetimin olmayışına bağlı olarak orman-insan ilişkisinin kopmasına, yeni neslin bu ormanları daha az tanınmasına, ortaya çıkan bu boşluktan dolayı bu ormanların bir çok suçun işlendiği mekanlar olmasına bağlı olarak korku ögesine yol açması sebebiyle hak ettiği ilgiyi görememesine ve yok olmasına yol açmaktadır. Yöre halkının bu durumuna ilişkin veriler alanda yapılan sosyoloji

çalışmaları (ÖÇKKB, 2007; Ürker ve Çobanoğlu, 2017) ile tespit edilmiştir.

6. Tartışma ve sonuç

Hassas ormanlar kavramının, bir orman planlama tekniği olan Hassas Ormanlık kavramından farklı olduğu yeniden özellikle ifade edilmelidir. Hassas ormanlar kavramı, hem dünyada hem de Türkiye’de şu ana kadar henüz tam olarak tanımlanmamış olmakla birlikte yüksek koruma değerli ormanlar, doğal yaşlı ormanlar, orman sıcak bölgeleri ve orman sıcak noktaları kavramlarına yaklaşmaktadır. Ancak daha küçük alanları kaplama ve daha dar alanlarda kendilerine has ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklere sahip olmaları itibariyle bu kavramlardan bariz biçimde ayrılmaktadır. Daha detaylı biçimde ele alındıklarında, diğer benzer korunan alan yapılarından farklılıkları ekosistem özellikleri bakımından tek, eşsiz ve/veya nadir olmaları, bu alanların geçmişe nazaran artık yok olma tehdidiyle karşı karşıya olmaları, yok olduklarında yalnızca bir genetik materyalin veya ekosistem fonksiyonlarının değil aynı zamanda bu ormanlara bağlı gelişen çok özel ve kendine has doğa kültürü özelliklerinin de yok olacak olması, insan etkinliğinin yanı sıra doğal süreçlerden etkilenmesi bakımından da hassas özellikler içermeleri olarak göze çarpmaktadır.

Kavramın yeni olması itibariyle, çalışma içerisinde yapılan tanımların, örnek olarak sunulan alanların ve bu alanlara ilişkin getirilen koruma yöntem ve stratejilerinin ivedi olarak geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Yukarıda sıralanan örnekler ilk akla gelenler olmakla birlikte, daha detaylı bir inceleme sonucunda hem kavram daha anlaşılır bir zemine oturtulabilecek, hem de ilgili alanların sayısı daha net biçimde ortaya çıkartılabilecektir. Literatürde tanımlanmış, ulusal ve uluslararası mevzuatlar/sözleşmelerle koruma yöntemleri belirlenmiş olan çok çeşitli korunan alanların aksine hassas ormanlar; mevcut koruma statülerinin veya koruma yönetimlerinin yanı sıra daha özel koruma metotlarına ihtiyaç duymaktadır (Ürker ve Çobanoğlu, 2017).

Bu noktada esas önem arz eden konu, korunması gerekli bu hassas ormanların daha özel bir koruma statüsüne nasıl alınacağı, bu statünün nasıl tespit edileceği, ne tür bir koruma biçiminin uygulanacağı ve söz konusu alanların yönetiminin nasıl belirleneceğidir. Bu noktada güncel bir orman planlama tekniği olan Ekosistem Tabanlı Çok Amaçlı Planlama (ETÇAP) yaklaşımından yararlanılabileceği ifade edilmelidir. Son yıllarda orman amenajman yönetmeliğinin de yürürlüğe girmesiyle birlikte, orman kaynaklarının ekosistem

tabanlı çok amaçlı (fonksiyonel)-(ETÇAP) planlanma yaklaşımı ile planlanıp işletilebileceği bir süreç başlamıştır (Başkent ve ark., 2010).

Bu yaklaşım temelinde, orman ekosistemlerinin sunduğu ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel değerleri (fonksiyonları) sayısal bazda tanımlama, paydaşların katılımı ile alansal düzenlemeyi yapma, orman fonksiyonlarına olan talepler doğrultusunda şekillenen işletme amaçları ve koruma hedeflerine karar verme teknikleri ile ulaşma sürecini kapsamaktadır (Başkent, 2005). Bu yaklaşımın, hassas orman kavramının ülkemizde oturtulmasına da zemin hazırlayabilecek potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan korumayı gerçekleştirecek aktörlerin ve rollerinin Türkiye’de de tam olarak netleştirilmesi gerekmektedir. Bu boşluklar ivedilikle doldurulup, gerekli koruma-kullanma faaliyetlerine geçildiği takdirde, acilen koruma önlemleri alınması gereken hassas ormanların, Anadolu’da hak ettikleri değeri yeniden görerek, toplumlar nezdinde geliştirdikleri doğa kültürünün yok olmasının önüne geçilerek, bizden sonraki nesillerin de daha uzun yıllar birlikte yaşamalarının önü açılmış olacaktır.

Bu çalışmada doğa koruma literatüründe yeni bir kavram olan hassas ormanların tanımı yapılmaya çalışılmış, diğer benzer doğal orman ve hassas alan yapılarından farklılıkları ortaya konulmuş ve daha açıklayıcı olması bakımından bu alanlara Türkiye’den çeşitli örnekler getirilmiştir. Kavramın daha anlaşılır olmasını sağlayabilmek adına Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları dahilinde bulunan Anadolu Sığılma Ormanı toplulukları üzerinde yaşananlar örnek vaka incelemesi şeklinde sunulmuştur. Bu sayede Türkiye’deki örnekler üzerinden bu alanlarda yaşanan temel yönetim yapısı sorunları ve bu sorunların yol açtığı çeşitli sonuçlar incelenerek, hassas ormanların önümüzdeki süreçte daha iyi nasıl yönetilebileceğine ilişkin ipuçları ortaya çıkartılmıştır. Bu alanların daha doğru ve sağlıklı biçimde korunabilmesi için çeşitli koruma yöntemleri geliştirilmiş olup, kısa vadede sunulabilecek katkılar açıklanmıştır.

Günümüzde dağınık ve parçalı biçimde yaklaşık 2000 hektarlık bir alanı kaplayan Anadolu Sığılma Ormanları’na ait farklı alanları incelediğimizde birbirinden kopuk, parçalanmış ve farklı koruma statüleri ile korunmaya çalışılan bir yapı ile karşılaşmaktayız. Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB gibi nispeten daha küçük parçalar içerisinde de özel çevre koruma bölgesi, arboretum, biyogenetik rezerv alanı, gen koruma ormanı gibi farklı statülerle karşılaşılıyor olmamız, hali hazırda parçalanmış bir yapı arz eden böylesine değerli bir orman ekosisteminin yönetiminin de parçalı olmasına,

kurumlar arası yetki karmaşasından dolayı ormanın hak ettiği ölçüde korumaya sahip olamamasına yol açmaktadır. Bu tarz yönetim sorunları yöre halkının da süreç içerisinde bu ormanlardan dışlanmasına, iletişiminin kopmasına yol açarak ormanların daha çabuk parçalanıp yok olmasına yol açacak zemini hazırlamıştır. Bu sorunun önüne geçebilmek için en kısa sürede bu ormanlara ait farklı statülerin ve yetkilerin Orman Genel Müdürlüğü kontrolünde tek elde toparlanarak, parçalanmanın önüne geçecek tarzda özel koridor metotları geliştirilip uygulanmalıdır. Öte yandan bu ormanlara ait sosyolojik, kültürel ve sosyoekonomik özelliklerin yeniden değerlendirilmesiyle halkın sığla ormanlarına sahip çıkmasını sağlayacak, koruma motivasyonunu güçlendirecek çeşitli aktiviteler geliştirilmelidir.

Kaynaklar

Alan, M., Kaya, Z., (2003). Oriental Sweet Gum (*Liquidambar orientalis* Mill.). EUFORGEN Technical Guidelines.

Başkent, E.Z., 2005. Orman Amenajman Planlarının Ekosistem Tabanlı ve Çok Amaçlı Planlanması (ETÇAP) ve Uygulanmasına Yönelik Eylemler. Türk Ormancılığında, Uluslararası Süreçte Acil Eyleme Dönüştürülmesi gereken Konular, Mevzuat ve Yapılanmaya Yansımaları Sempozyumu, Orman Mühendisleri Odası Bildiriler CD'si, Antalya.

Başkent, E.Z., Kadioğulları, A.İ., Kırış, R., 2010. Ekosistem Tabanlı Çok Amaçlı Planlama (ETÇAP) Modelinin Geliştirilmesi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010 Cilt: I Sayfa: 326-336, Trabzon.

Bozalı, F., Sivrikaya, F., Okumuş, A., Çankaya Ç., 2015. Türkiye'de Orman Amenajman Planlama Sürecinin Hassas Ormanlık Açısından Değerlendirilmesi. Üretim İşlerinde Hassas Ormanlık Sempozyumu. 4-6 Haziran 2015, Kastamonu.

Conservation International, (2011). Press Releases - 02.02.2011, <http://www.conservation.org/newsroom/pressreleases/Pages/The-Worlds-10-Most-threatened-Forest-Hotspots.aspx> (Erişim: 04.02.2014)

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, (2015). Resmi Korunan Alan İstatistikleri. <http://www.milliparklar.gov.tr/Anasayfa/istatistik.aspx?sflang=tr> (Erişim: 27.12.2015).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, (2014). Status Report On Nature Conservation (2002-2013).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü, (2013). Sulak Alanlar. Kayıhan Ajans, 160 Sayfa, Ankara.

Eken, G., Bozdoğan, M., İsfendiyaroğlu, S., Kılıç, D. T., & Lise, Y. (Eds.). (2006). Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları. 1. Cilt, Syf. 1-48, Doğa Derneği, Ankara.

Ekim, T., ve diğ. (2000). Türkiye Bitkileri Kırmızı Listesi, (Red Data Book of Turkish Plants) (Pteridophyta and Angiospermae). Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Van 100. Yıl Üniversitesi Yayınları, 246 Syf, Ankara.

European Environment Agency, (2014). Environmental Terminology and Discovery Service (ETDS), Terminology: Sensitive Natural Area (Erişim: 07.08.2014)<http://glossary.eea.europa.eu/terminology/concept.html?term=sensitive%20natural%20area>

International Union for Conservation of Nature, (1998). United Nations List of Protected Areas. Gland – Switzerland.

Jennings, S., Nussbaum, R., Judd, N., Evans, T., (2003). The High Conservation Value Forest Toolkit. Publication. 1st ed. WWF and IKEA, 2003. Part 1. <http://www.proforest.net/publication/publication/pubcat.2007-01-19.4709481979> (Erişim: 10.09.2014)

Kaya, Z. (2002). Conservation Biology and Biodiversity. Ministry of Forestry-Forest Management and Planning Section, Annual Educational Workshop, May 28-31, 2002, Antalya, Türkiye.

Krishna, N., Sankar, V. B., (1997). Ekolojik Mirasın Korunması: Tamil Nadu'nun Kutsal Ağaçları. XXI. Yüzyıla Doğru Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ormanlık, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, Cilt 2, Syf.67-72.

Kurdoğlu, O., (1996). Doğu Karadeniz'in Doğal Yaşlı Ormanları. Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.

Küre Dağları Milli Parkı, (2010). Küre Dağları Milli Parkı (KDMP) Hakkında. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. http://www.kdmp.gov.tr/alt_detay.asp?id=1 (Erişim : 05.02.2014)

Lise, Y., (2011). Türkiye'nin Orman Sıcak Noktaları. <https://yildiraylise.wordpress.com/2011/04/01/turkiyenin-orman-sicak-noktaları/> (Erişim: 05.10.2014).

Lise, Y., (2013). Yeni Biyosfer Rezervleri Belirleme Çalışmayı Sonuç Raporu. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, (2007). Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi Biyolojik Zenginliğinin Tespiti Ve Yönetim Planının Hazırlanması Projesi Kesin Raporu. Syf.111-112 ve Ek-II (Sosyal Araştırma Kesin Raporu 56 Syf.), Ankara.

Türkoğlu, T., Tolunay, A., 2014. FSC Orman Yönetim Sertifikasının Muğla Ormanlarına Etkisinin Nitel Olarak Araştırılması. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim 2014, Isparta.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Türkiye Milli Komisyonu, (2014). Doğal ve Kültürel Miras. <http://www.unesco.org.tr/?page=15:64:1:turkce> (Erişim: 10.10.2014)

Uzunoğlu, S., (2006). Çevreyi Korumada Yeni Bir Kavram: Ekolojik Ego. Ekoloji Dergisi, Syf.15, 33-37, 58.

Ürker, O., Çobanoğlu, N., (2017). Çevre Etiği Bağlamında Anadolu Sığla Ormanları. 204 Syf. ISBN: 978-3-659-94199-3. LAP -Lambert Academic Publishing, Germany, 2017.